

НАПРЯМ 3. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-617-554-046-6/05>

Сінельнікова М. В.,
*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
Національного університету «Львівська політехніка»*

РЕСЕНТИМЕНТ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Минуло багато часу відтоді як Ніцше використав поняття «ресентимент», сьогодні його застосування значно розширилося. Все частіше ресентимент починають використовувати на міждисциплінарному рівні, як «універсальний, пояснювальний і викривальний принцип, застосований до всіх сфер життя» [9, с. 217]. Особливо відчутним є його вплив в соціальних мережах, де він стає тим невід'ємним фоном, на якому успішно процвітає жорстокість, ненависть та агресивність Інтернет користувачів. Через це проблема ресентименту потребує більш ретельної смислової інтерпретації та концептуалізації.

Термін ресентимент Ніцше запозичує з французької мови, його часто використовують без перекладу, бо він не має аналога в інших мовах. Тому, як говорив Шелер, «ми користуємося словом «ресентимент» не з особливої переваги французької мови, а тому що нам не вдається перекласти його німецькою» [7, с. 7]. Українською ресентимент можна визначити як «повторне відчуття» або «знову переживання». Основою ресентименту є гримуча суміш внутрішньо суперечливих негативних переживань, до яких зазвичай відносять обурення, злопам'ятність, ненависть, злість, злостивість, агресію, лють та ін. Для їх активації потрібне почуття неповноцінності, спровоковане важким усвідомленням марності спроб підвищити свій життєвий чи соціальний статус, що викликає виплески безпричинної агресивності в мережі.

Сьогодні соціальна активність індивідів здебільшого проходить в мережевому просторі, де вони висловлюють увесь спектр своїх емоцій, частіше за все негативних. Так невдоволення власним життям, неможливість розстановки правильних життєвих пріоритетів, нездатність віднайти сенс власного існування та діяльності, створюють сприятливий ґрунт для актуалізації ресентименту в соціальних мережах, які забезпечують його процвітання анонімністю, відсутністю контролю і покарання. До цього додається послаблення психологічних

бар'єрів, які обмежують вихід прихованих почуттів і бажань, що змушує людей поводитися в Інтернеті так, як вони зазвичай не поведуться в реальному житті [8, с. 321].

В мережі ресентимент перетворюється з індивідуального на загальнолюдський феномен, оскільки людина почуває себе більш комфортно лише у натовпі, де можна позбутися власної «невдалої» суб'єктності, стати кимось іншим, кимось кращим, ніж вона є насправді. Тому сам образ «маси» з її конформізмом, ідеєю рівності і прагненням стандартизації можна вважати відображенням та виявленням почуття ресентименту. В цьому моменті мережевий ресентимент набуває свого соціального «забарвлення», виступаючи складним комплексом соціальних почуттів, викликаних станом сучасного суспільства, орієнтованого на масове виробництво і споживання матеріальних благ. Це підштовхує індивіда до регресивного пристосування та безупинного споживання, актуалізуючи тим самим перефразований декартівський вислів: «споживаєш, отже існуєш». Більше того, сама людина перетворюється на простий об'єкт споживання, успіх якого «на ринку» інтернет-мереж визначається суто зовнішніми атрибутами: кількістю підписників, переглядів, лайків-дизлайків, коментарів.

Це в свою чергу провокує жорстку конкуренцію за онлайн-територію, яка призводить до утвердження в людських взаєминах гоббсівського принципу «людина людині вовк». Внаслідок цього в мережі починає утверджуватися нова форма спілкування – гнівна та агресивна риторика, позбавлена будь якої логіки, змісту та аргументації. Адаже тепер головне привернути якомога більше уваги, залучити до «дискусії» якнайбільше інтернет-користувачів, а цього неможливо досягнути за допомогою мирної конвергенції. Тому сьогодні Інтернет мережі активно пропагують злякисну агресивність, як один з найбільш продуктивних способів «виживання» [5, с. 10] і швидкого досягнення успіху. Через що руйнується основа людської взаємодії – прив'язаність, завданням якої якраз і постає протистояння агресії [3, с. 89]. Крім цього з мережі зникають такі поняття як «пошана», «авторитет» та «співпраця», які виступають блокаторами для «перенесення власних невдач на образ зовнішнього ворога» [4, с. 124]. Подібне домінування ворожості та агресивності у структурі людської особистості призводить до деградації, звужуючи її зміст до тотальної неприязні до іншого. Останній починає розглядатися не як опонент чи конкурент, а саме як *ворог*, що «вороже відрізняється від нас» [2, с. 162]. Це спонукає ресентиментну людину зневажати його та звинувачувати, бо частіше за все ми найбільше «недолюбноємо» тих, хто змушує нас відчувати власну неповноцінність.

Все це дає «право» ресентиментній людині без докорів сумління спрямовувати на «ворога» усі свої образи та комплекси, перекладаючи на нього весь «тягар» відповідальності за власні невдачі та особисту неспроможність. В цьому випадку ресентимент постає як одна з форм самоутвердження людини, покращення її самопочуття та підвищення самооцінки, що розкриває екзистенційну сутність даного феномену. Людина, невзможі перевершити іншого (бо завжди знайдеться хтось розумніший, успішніший, щасливіший і т.д.), піддається ресентименту, знаходячи вирішення проблеми у створенні власної зручної філософії: якщо применшити гідність та заслуги «ворога», то в результаті отримаєш вищу оцінку самого себе. Саме так ресентиментна особистість намагається самоутвердитися за рахунок Інших, нівелюючи та применшуючи їх досягнення, оскільки не може похизуватися власними.

Здійснюючи це, ресентиментна людина відчуває легкість, цілісність та завершеність, прилив сил, «дихання» життя та свободи. Хоча насправді ні про яку свободу не йдеться, радше навпаки, в ресентименті відбувається її відкидання і протидія, що акумулює «останні» механізми виживання – екстремальну конвульсію волі: ненависть. Остання своєю чергою проявляє себе у вигляді волі до влади в її декадентській версії, як певний сурогат сили, що повсюдно присутній в Інтернет просторі. Зокрема, в прагненні привернути до себе увагу, нав'язливого пропагуванні власних принципів та ідеалів, завзятості та демонстративності в судженнях тощо. Однак ресентиментну наполегливість від істинної волі відрізняє її негативізм, екзистенціальну пасивність і консерватизм.

В цьому моменті ресентимент проявляє свій руйнівний характер, адже він прагне придушити і обмежити, ухиляючись від дії, тим самим дозволяючи реактивним силам в людині переважити активні [1, с. 111]. Прагнучи відповідати зовнішнім мережевим стандартам, особистість перестає бути ідентичною самій собі, втрачаючи при цьому свою унікальну індивідуальність, перетворюючись на розтиражований мережевий типаж. Створений людиною Інтернет образ з часом стає відстороненим / чужим по відношенню до неї. Тому особистість більше не може конкурувати не те що з іншими, а навіть з самою собою, точніше, з своєю «покращеною» мережевою версією. Це провокує появу *саморесентименту*, який проявляється в тому, що увесь свій ресентиментний «потенціал» людини спрямовує не на інших, а на саму себе. Точніше на ту віртуальну, «досконалу» особистість, якою б вона могла стати в реальності, але так і не стала. Ця форма ресентименту стає сьогодні найбільш поширеною і практично непереборною в соціальних мережах. Тому основне прагнення ресентиментної

особистості не здобути щось самій, а забрати чи хоча би сплундрувати те, чим володіють інші. Доля таких людини – не жити, а виживати, не грати, а відіграватися, не творити, а коментувати.

Таким чином сучасний мережевий простір перетворюється на театр масок та ярмарок марнославства, основне завдання яких полягає у приховуванні істинної сутності людини, навіть від неї самої. Демонстративно привабливий «зовнішній» образ, підкріплений ресентиментом, не тільки маскує все низьке, «надто людське» в людині, але й знецінює в ній усе цінне та унікальне. Ця дуалістична природа особистості (мережево-публічне та внутрішнє «Я») стає однією з найбільш драматичних моментів розгортання ресентименту, який робить людину «пошматованою й розкиданою, неначе на бойовищі» [6, с. 117]. Це розкриває і «двуликість» самого феномену ресентименту, який з одного боку відображає «темну» сторону людської особистості, яку вона прагне приховати від іншим і від себе, а з іншого – безперечно володіє публічним обличчям, він хоче про себе заявити, хоче бути почутим в мережевому просторі.

Список використаних джерел:

1. Deleuze Gilles. Nietzsche and Philosophy / Trans. Hugh Tomlinson. New York: Columbia University Press, 2006. 256 p.
2. Донскіс Л. Збентежена ідентичність і сучасний світ / Пер. з англ. О. Буценка. К.: Факт, 2010. 312 с.
3. Eible-Eibesfeldt I. Human ethology. New York: Aldine de Gruyter, 1989. 370 p.
4. Lasch C. The Revolt of the Elites and the Betrayal of Democracy. New York: W. W. Norton & Company, 1996. 276 p.
5. Lorenz K. On Aggression / Trans. by Marjorie Kerr Wilson. London, New York: Routledge, 2002. 320 p.
6. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади / Пер. з нім. А. Онишка, П. Тарашука. Київ: Основи, Дніпро, 1993. 415 с.
7. Scheler M. Ressentiment. Das Ressentiment im Aufbau der Moralen / Trans. by Louis A. Coser. URL: <https://hscif.org/wp-content/uploads/2018/04/Max-Scheler-Ressentiment.pdf> (дата звернення: квітень 2018).
8. Suler J. R. The online disinhibition effect. *CyberPsychology & Behavior*. Volume 7, Number 3. 2004. Pp. 321-326.
9. Шаап С. Мстива отрута: Ріст невдоволення / Пер. з нід. С. Святенко. К.: Вид-во Жупанського, 2015. 224 с.